

ОБЈЕКТИ ГРАЂАНСКИХ ПРАВА

Терминологија

1. У овој материји влада велико шаренило, пре свега, што се тиче терминологије, и то не само посматрано глобално већ и у делима писаца и текстовима узетим појединачно. У употреби су изрази „објекти права“, „правни објекти“, „објекти или предмети“, „објекти правних односа“, „објект права или правног односа“.

2. Тако, Војислав Спаић (Основи грађанског права, Општи дио, Сарајево, 1957, стр. 223—225) индиферентно употребљава више назива: „објект права“, „правни објект“, „објект у грађанском праву“, „објект грађанскоправног односа“. Михајло Вуковић (Општи дио грађанског права, књига друга, Загреб, 1960, стр. 2—3) говори о „објектима правног односа“ али у истом смислу и о „правном објекту“ и „објекту права“. Лазар Марковић (Грађанско право, Општи део и стварно право, друго издање, Београд, 1927, стр. 162—164) најчешће говори о „објекту права“ али у истом значењу и о „предмету или објекту права“. Иван Пепулић (Систем опћег приватног права, Загреб, 1925, стр. 77—80) у истом пасусу једном каже „објект права“ а други пут „објекти правних одношаја“. Слично и Драгољуб Стојановић (Увод у грађанско право, Београд, 1974, стр. 193): „објект (предмет) субјективних права“ и „предмет грађанскоправних односа“. И совјетски писци често индиферентно говоре о „објектима грађанских права“ и „објектима грађанскоправних односа“ (Советское гражданское право, том I, група аутора, редакција проф. О. А. Красавчиков, Москва, 1972, стр. 145—152).

Разна схватања о појму објекта права

3. Још веће разлике постоје о суштинским питањима: о појму објекта субјективних права, његовом разграничењу од других појмова, о томе шта се све сматра за објект права. Разлике су такве да је немогуће дати један систематизовани општи преглед ових схватања већ се мора ићи од писца до писца.

4. По Анри Капитану (Henri Capitant-u) (Introduction à l'étude du droit civil, Paris, 1927, 5e éd., n 204) објекти имовинских права су ствари на која се та права односе, или новчана вредност коју представљају (писац као што се види своју дефиницију ограничава на подручје имовинских права). Тако, стварна права имају за објект ствари, облигациона права престацију или уздржавање на које је дужник обавезан, интелектуална

права новчану вредост права умножавања уметничког дела или проналаска ... „Објекти права се називају *добрима*. Добра, дакле, на првом месту подразумевају све ствари спољног света . . . , а затим, на другом месту, нетелесне вредности представљене облигационим и нетелесним правима”. — Совјетски писац Красавчиков (који је и аутор одговарајућег одељка наведене књиге), под објектом подразумева „све оно *поводом* чега настају правни односи међу лицима”, а посебно спомиње ствари, лична нематеријална добра (име, част, ауторство, тајност преписке), резултат рада, услуге (нпр. код уговора о чувању, о превозу). — Немачки писац Кирулф (*Theorie des gemeinen Civilistrechts*, 1839, стр. 155). прави разлику између „правног објекта” и „фактичког објекта”. Правни објект права је активност субјекта, а ствари су само нека врста тачака везивања, практични објекти. Он је настојао да стварима одузме карактеристику правног објекта. Суштина права је однос између субјеката, између воља, и стога је воља „правни објект” права. (према Спаићу, *op. cit.*, стр. 224). — Бирлинг (*Juristische Prinzipienlehre*, I, 246) под правним објектом подразумева на правом месту правне субјекте односно њихове саставне делове и својства (такође према Спаићу, наведено место). — За Л. Марковића (*op. cit.* стр. 162—164) питање објекта је ствар конструкције и различита мишљења која о томе постоје у суштини изражавају једно исто, само на разне начине. И мишљење, каже он, које под објектом права замишља увек једно лице, једну потчињену вољу, води такође рачуна о оном животном добру које доводи у везу два субјекта. Власт воље једног субјекта према другоме није нешто празно већ има одређену садржину. Она се редовно попуњује једним животним добром. Сва разлика своди се на то што једно мишљење замишља и схвата ово животно добро као непосредни објект права *истред* обвезног субјекта. Обвезни субјект повлачи се у позадину, а истиче се онај животни интерес, оно животно добро на које се односи обавеза тог субјекта. Други, пак, схватају то животно добро као посредни објект *иза* обвезаног лица. На прво место се истиче лице које је обвезано а тек у позадини се налази оно животно добро на које се обавеза односи. То се лепо види на примеру права својине, које се може схватити или као власт воље према сваком трећем лицу у погледу одређене ствари, или као власт на ствари у погледу трећих лица. Обе конструкције изражавају у крајњој линији исту идеју што је, истиче писац, лепо уочио још Гирке. На питање шта се све сматра за објект, Л. Марковић одговара: ствари, људске радње које имају привредне или пак чисто личне вредности и, најзад, сама субјективна права као таква. — Андра Борђевић (*Систем приватног права*, прва књига, општи део, Београд, 1893, стр. 305) је мишљења да свако субјективно право, као правна власт правног субјекта, битно претпоставља неки предмет на коме се та правна власт врши. „И такав предмет зове се правни предмет (објект)”. Правни су, пак, предмети: ствари, радње или дела човекова и сама лица (у породичном праву). — Милијан Поповић, (Покушај дефиниције субјективног права, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 1 за 1966, стр. 87—88) полази од тога да свако субјективно право има свој објект и да се појам објекта мора унети у саму дефиницију субјективног права. Субјективно право без објекта представља

contradictio in adiecto, и то произилази из саме суштине субјективних права, која се дају субјектима ради заштите добра (интереса). Овлашћење на акцију без објекта има празну егзистенцију. „Акција на коју је овлашћен титулар субјективног права врши се на неком предмету (код стварних субјективних права на некој ствари) или у погледу нечега (код облигационих субјективних права захтевањем нечије радње). Овај предмет на који се односи овлашћење зове се објектом субјективног права.” — По Милану Бартошу (Основи приватног права, Београд, економски течај Коларчевог народног универзитета, стр. 41) „објект права је све оно што може бити предмет субјективног права. То су ствари, људске радње и туђа субјективна права.” — Пепулић (loc. cit.) истиче да се „појам објекта права схваћа врло различито и свашта се под тим разумијева: сад се разумијевају људи и ствари над којима имамо власт, сад чини и дјела на која смо овлашћени, сад опет дужности другога на које је управљено право. Код тога се често замјењује објект права са садржајем права.” Он посебно истиче да човек није објект права, како то неки тврде, јер и она власт коју нам даје породично право (а да о облигационом не говоримо) над неким лицем сасвим је друге природе од оне коју можемо имати на ствари. Што се тиче нетелесних ствари, оне су сама права а не објекти права. Објекти су ствари у правнотехничком смислу, дело и пропуст другога (нпр. предмет купчевог права је дело продавца, које се састоји у томе да купцу преда кућу), проналасци и уопште производи људског духа. — Према Вуковићу (loc. cit.) објектима правних односа сматрају се: ствари, чинидбе, имовина, субјективна права, а донекле и интереси. „Но ти су објекти толико разнородни да се не може поставити за њих једно заједничко гледиште испуњено одговарајућим садржајем. На тај начин остао је појам објекта без одређеног садржаја” . . . „Међутим, за грађанско право није ни потребно да се оперира с неким опћим појмом објекта, кад су правни односи усредоточени само на ствари, чинидбе, имовину, субјективна права и интересе те кад те појединости заправо и немају заједничких елемената”. Писац иначе сматра да „питање објекта у правним односима показује много сложености а и много садржајне празнине.” — Спаић (loc. cit.) такође сматра да је немогуће одредити јединствену категорију правних објеката. Поред „понашања” субјекта, које се изражава у његовим радњама или нерадњама, као објект се појављује и „ствар”. „Понашање” и „ствар” не могу да образују јединствену категорију правног објекта. Он иначе сматра да постоје четири врсте објеката: ствари, људске радње, лична добра и производи људског духа. — Андрија Гамс (Увод у грађанско право, Београд, 1974, стр. 124—125) истиче да је, нарочито код неких права, тешко разликовати објект од садржине права, али иначе не покушава да врши то разграничење. По њему, објект грађанског права може да буде само оно што се посредно или непосредно може свести на економска добра односно на новац. То одговара суштини грађанског права а нарочито његовој економској санкцији. Ти су објекти: ствари, људске радње, лична добра и производи људског духа. — Д. Стојановић (loc. cit.) у потпуности дели претходно мишљење али такође каже да је „у крајњој линији предмет свих грађан-

скоправних односа људско понашање, јер правни однос па и грађанско-правни, настаје између људи." — Димитар Поп — Георгиев (Граѓанско право, Скопје, 1971, стр. 109) под објектом подразумева „све оно поводом чега се заснивају грађанскоправни односи". То су ствари, људске радње, лична добра и интелектуалне творевине, а такође и имовина као целина".

5. Значајног утицаја на дискусију у овим питањима имала је околност што приличан број писаца брка појам објекта субјективних грађанских права са појмом предмета уговора (и уопште правног посла, па чак и општег правног акта). Тако, Ђепулић (ор. cit. стр. 80) се пита „да ли имовина може бити објект права" и одговара: „Са гледишта позитивног права имовина као таква често долази у обзир, те је предмет правних послова, или је опет тај појам од важности као у наследном праву". — Слично и Димитар Поп — Георгиев (ор. cit. стр. 204): „Имовина као таква, у целини или поједини његови делови, може да се појави и као објект у грађанском праву. Такав је случај са наслеђивањем, конфискацијом, стечајем." — По М. Бартошу (ор. cit., стр. 47), поред ствари и људских радњи „и туђа субјективна права могу бити објект права у корист трећих лица, нпр. могу се обвезати да своју тражбину од Х уступим лицу Y . . . Не могу бити објект права у корист трећих лица она субјективна права која су непреносива". — Слично резонује и Л. Марковић (ор. cit., стр. 195—196), који сматра да се као правни објект могу појавити и субјективна права. Он истиче да Србијански грађански законик „познаје и установу права на правима" (у чему види доказ за тврдњу да су и сама субјективна права објекти) и позива се на § 190, који гласи: „Права се сматрају као покретне ствари, ван ако нису са непокретним добрима скопчана." — Д. Стојановић (ор. cit., стр. 169) под насловом „Објекти грађанских права" поставља питање шта је предмет уговора о испоруци електричне енергије (практични пример бр. 229), затим питање да ли органи човечјег тела могу бити предмет „грађанскоправног уговора" (пример бр. 31), да ли коса може бити предмет „грађанскоправног посла" (пример бр. 32). У свим овим случајевима изједначава се објект грађанског права са предметом грађанскоправног уговора. — То исто чини и Радомир Лукић (Увод у право, Београд, 1971, стр. 279): „У правној науци, каже он, често се среће и појам правног објекта. Под правним објектом се обично подразумева ствар . . . Тако је, на пример, објект уговора о купопродаји књига или машина која се купује односно продаје, а објект зајма је новац." — Од овога нису имуни ни сами законски текстови. Бивши Чехословачки грађански законик од 1950. прописује да „предмет правног односа може бити и право, уколико то дозвољава природа једног и другог; у тим случајевима саобразно важе прописи о правним односима чији су предмет ствари" (§ 28). Настављајући мисао, законодавац у следећем параграфу говори о праву на непокретној ствари, које је „засновано правним послом".

*Покушај дефиниције објекта субјективних
грађанских права*

6. По нашем мишљењу, у досадашњој дискусији није довољно вођено рачуна о томе да појам објекта (као усталом и сваки други појам) мора да изражава једну реалност која није већ обухваћена другим појмовима (из чега произилази да је он нужан у мери у којој одражава специфичну реалност али да је тиме и ограничен на одређено подручје); друго, није довољно вођено рачуна о стварности субјективних права (која се једним делом изражава и у појму објекта), о разликама које постоје између њих, посебно о разлици која се тиче односа између права и обавеза.

7. Са гледишта решења нашег питања намеће се разлика између две велике групе права. Једну сачињавају она која су корелативна са обавезама: на основу њих титулар може да захтева од обавезног лица одређено понашање (предаја неке ствари, неко чињење или нечињење) а суштина права је баш у обезбеђењу тог понашања, ван којег право нема никаквог смисла и никакав домаћај. Извршење обавезе је исто што и остварење права; извршењем обавезе право престаје (односно престаје у мери у којој је обавеза извршена). Купац има право да захтева предају ствари и пренос права својине и то је све. Кад је продавац своју обавезу извршио (дакле, кад се понашао на одређени начин) купчево право је остварено и угасило се. Тако је исто и са правом продавца да тражи цену, закуподавца да тражи закупнину, зајмодавца, повраћај суме дате на зајам, оштећеног, накнаду штете. У свим овим случајевима се заиста може рећи да оно што је право за једну страну представља обавезу за другу, и обрнуто, а читав однос се може подједнако дефинисати како помоћу права тако и помоћу обавезе. Рећи да оштећеник може да захтева од штетника изванредан износ на име накнаде штете и да се тај износ може и принудно наплатити, исто је што и рећи да штетник дугује оштећеном изванредан износ на име накнаде штете и да се тај износ по потреби може и принудно наплатити из његове имовине.

8. Другу групу сачињавају права која се састоје у непосредној правној власти на одређеном добру а тек ради обезбеђења ове правне власти, чији квалитет зависи од врсте добра на које се односи, намеће се трећим лицима одређено понашање и оно се увек састоји у једној пасивности (боље рећи тоталној пасивности у односу на дато добро). Код односа ове врсте извршење обавезе од стране пасивних субјеката не значи и вршење права од стране активног субјекта, већ тек стварање услова за вршење тога права (то што нико трећи не сме да употребљава нити употребљава мој аутомобил не значи да га самим тим употребљавам ја). Наметање одређеног понашања пасивним субјектима не значи само по себи и позитивну конструкцију оваквих субјективних права, па је при истом степеноу пасивности трећих (у ствари тотална пасивност) могуће титулару права признати ужу или ширу правну власт на објекту (као код права својине, чији обим зависи од врсте ствари на коју се односи).

9. Под објектима права ми, дакле, подразумевамо правна добра на којима постоји непосредна правна власт, са којом обавеза пасивних субјеката није у корелативном односу. Постоје четири врсте оваквих правних добара: ствари, које су објекти стварних права; лична добра, која су објекти права личности (права на част, на телесни интегритет, на лични и породични мир, слободу); интелектуална добра (производи људског духа), која су објекти права ауторства; и, у породичном праву, сама човекова личност кад су у питању одређена породична права. Ово последње многи писци оспоравају, истичући да у данашњим правима за разлику од робовласничког човек може бити само субјект а никако објект права. То резонување не може се прихватити. Начелно признање да је човек објект права уопште не значи да се њиме може располагати правним пословима (како мисле присталице горњег резонувања, који у ствари бркају појам објекта права са појмом предмета уговора како га они схватају), нити да се на човеку могу имати права која овлашћују на повреду његовог физичког и моралног интегритета (као у робовласничком праву), већ само тачно одређена права (нпр. на васпитање детета и примену васпитних мера) која су инспирисана управо интересима личности објекта (што присталице горњег резонувања испуштају из вида).

10. Ми смо до сада правили разлику између права која нису и права која јесу корелативна са обавезама, што је, у ствари, подела на апсолутна и релативна односно облигациона права. Објект у специфичном правнотехничком смислу, као нешто што се разликује од других појмова (обавеза друге стране, предмет обавезе, циљ права, садржина права) имају само апсолутна права, и то сва; свуда тамо где постоји право које делује *erga omnes* постоји и објект у изнетом смислу. Како гласи одговор на питање постављено из другог угла: да ли свака непосредна правна власт на објекту нужно има облик апсолутног права или се може појавити и у облику релативног права? Шта је конкретно говорећи са послужом и закупом? Ми се не бисмо сложили са уобичајеним сврставањем ових права у релативно. Право захтевати ствар на послужу (на основу претходног уговора који ствара правне обавезе) јесте релативно, али само право послуже од тренутка предаје ствари односно од тренутка од кад постоји право на употребу апсолутно је, јер послоупримац ради заштите непосредне правне власти коју има на ствари ужива правну заштиту и у односу на трећа лица а не само у односу на послоподавца. Тако је и код закупа: захтевати предају ствари у закуп релативно је право, али је само право закупа, од тренутка настанка овлашћења на употребу ствари и прибирање плодова, једно апсолутно право, пошто ужива заштиту у односу на сва трећа лица, а то је битно. Тачно је да то право пада пред новим власником, због чега се уобичајено сврстава у релативна права, али то је нешто друго; овде је реч о томе према коме делује право закупа које постоји (дакле, док постоји) а не о начинима престанка права закупа. И право својине једног лица престаје кад друго лице стекне право својине на истој ствари по правилима о стицању од невласника или одражајем, пада пред њим, па још нико није дошао на идеју да му због тога пориче карактер апсолутног права.

11. Непосредна правна власт на ствари по својој природи захтева правну заштиту у односу на сва трећа лица и зато увек има облик апсолутног права. По страни остају случајеви у којима се та правна власт не врши за себе већ за другога а држалац (детентор) нема активну легитимацију за заштету те власти, која се и по свом карактеру разликује јер представља у ствари техничко манипулисање стварима. Ту се не може говорити о апсолутном праву али ни о релативном, јер је реч о употреби ствари у извршавању обавеза, дакле, о обавези употребе ствари (кућна помоћница која ради у домаћинству, шофер који вози кола у предузећу у коме је запослен). Такви случајеви према томе остају без утицаја на изнети критеријум поделе права на апсолутна и релативна и сврставање у апсолутна свих оних која се састоје у непосредној правној власти на ствари, заштићеној самосталним тужбама у односу на сва трећа лица.

Зашто људске радње (нерадње) нису објекти права

12. Схватање да су и људске радње односно нерадње (понашање пасивних субјеката) објекти права, водило би закључку да право својине има два и то потпуно разнородна објекта: ствар на коју се односи и пасивно понашање свих трећих у односу на ову ствар (ово сходно важи и за друга апсолутна права). Та конструкција је неприхватљива јер врећа две премисе: да једно право може имати само један објект; друго, да само једнородне појаве могу бити обухваћене заједничким вишим појмом јер само оне имају заједничку нит која их везује у кохерентну целину (што важи не само за појам објекта посматрано глобално, већ и то нарочито за појам објекта једног права посматраног изоловано). — Или ће се, да би се избегли ови приговори, рећи да су људске радње односно нерадње објекти само релативних права? Са каквим прихватљивим образложењем? Јер, гледано сада из другог угла, сваки појам је једна целина и не могу се из њега искључивати и изостављати делови који су у сваком погледу квалитативно једнаки; не може људско понашање (у овом случају нерадња) у једној врсти права бити објект а у другој врсти не бити. Или ће се рећи да је то могуће и да је људско понашање (нерадња) код облигационих права квалитативно другачије? У чему би била та разлика? Да ли у томе што код релативних права не постоји правно добро на коме титулар права има непосредну правну власт а које би правно добро истовремено било различито од понашања пасивног субјекта? То је фактички прихватање једне сасвим друге идеје о појму објекта субјективних права, чија је једна од консеквенци одбацивање саме полазне тачке да су и људске радње односно нерадње објекти права. И најзад питање: ако се тврди да су радње односно нерадње (понашање пасивног субјекта) објекти облигационих права, каквог смисла овде има појам објекта који је идентичан са једним већ постојећим појмом (обавеза дужника) и нема никакво самостално значење?

13. Схватање да су и људске радње односно нерадње објекти права, отвара на подручју облигационих права и друга питања чије одговоре је немогуће ускладити. Ако се узме да је код облигација које гласе на *facere*

објект повериоачевог права дужниково чињење, поставља се питање шта је објект права код облигација на *date*: понашање пасивног субјекта (предаја ствари) или и сама ствар. Ако је обоје, онда опет имамо конструкцију права са два објекта, која је, као што смо видели, неодржива; ако је само ствар, остаје без одговора питање зашто је искључено понашање пасивног субјекта кад је већ прихваћено код обавеза на чињење (приметимо уз то да би овде ствар била објект у једном сасвим другачијем смислу него код права својине, пошто пре предаје купац нема правну власт да ствар употребљава); ако је објект права само понашање (предаја ствари), остаје без одговора питање зашто је искључена ствар, кад је начелно прихваћено да је ствар објект права (рецимо права својине). Или ће се одговорити да је то зато што код облигација на *date* поверилац нема право да ствар употребљава већ само да захтева њену предају (дакле, једно понашање дужника), за разлику од власника који има непосредну правну власт на њој. То је прихватање једне сасвим нове идеје, која садржи одрицање од полазне тврдње да су радње објекти права, како апсолутних тако и релативних, и прихватање становишта да је суштина објеката у томе да он представља једно правно добро на коме субјект права има непосредну правну власт са којом обавеза пасивног субјекта није у корелативном односу.

Објекти права и објекти (предмети) грађанскоправних односа

14. Објект права у изнетом смислу није исто што и објект (предмет) грађанскоправног односа, како то приличан број писаца мисли. Додуше, свуда тамо где постоји објект субјективног грађанског права може се говорити да самим тим постоји и објект грађанскоправног односа, пошто је субјективно право саставни део правног односа, његов изглед из перспективе активног субјекта (овде је, дакле, исто правно добро и објект субјективног грађанског права и објект грађанскоправног односа). Међутим, код неких грађанскоправних односа субјективна права немају објект у правотехничком смислу али постоји *предмет (објект) обавезе*, о коме се преко обавезе као саставног дела правног односа (његовог изгледа из перспективе пасивног субјекта) може истовремено говорити као објекту правног односа. Тако, сума новца коју дугује штетник јесте предмет (објект) његове обавезе на накнаду штете па преко тога и објект грађанскоправног односа који настаје проузроковањем штете. То исто важи за ствар коју дугује продавац или послугопримац, која је предмет дужникове обавезе (продавчеве, послугопримчеве) па преко тога и објект грађанско-правног односа купопродаје односно послуге, али ни у једном од ова два случаја немамо објект субјективног права (ни код купопродаје ни код послуге). Ствар је објект једног другог субјективног права и правног односа — права својине. — И закони и писци понекад говоре о предмету обавезе односно о стварима као предмету обавезе и тај начин изражавања је разумљив у обавезама које гласе на предају ствари, али не и обавезама које гласе на чињење односно нечињење, код којих је теже

говорити о предмету обавезе као нечем различитом од понашања које чини садржину те обавезе.

15. Са гледишта постојања објекта права и објекта правног односа могуће су, дакле, три ситуације. Прва је она у којој постоји и објект субјективног права и објект грађанско-правног односа (то је исто правно добро). Тако је код свих апсолутних права односно односа. Друге две могућности тичу се облигационих односа. Неки од њих имају објект иако субјективно-право из тог односа нема објект (постоји предмет обавезе). Најзад, постоје облигациони односи који су без објекта (јер нема ни предмета обавезе који је различит од садржине). Некад се, међутим, и за ове односе каже да имају објекат под чим се у том случају подразумева дужничково понашање (чињење односно нечињење), иако не постоји предмет обавезе као нешто различито од тог понашања.

Објект права и предмет уговора

16. О појму предмета уговора, његовој оправданости и о томе шта се све појављује као предмет уговора, у праву постоје различита становишта. Општи имовински законик за Црну Гору под предметом уговора подразумева „оно о чему је уговор” а посебно спомиње ствари и радње (чл. 513—514). По француском грађанском законик у предмет уговора је ствар коју треба предати или чињење односно нечињење на које се једна страна обавезује (чл. 1126). Према Скици за Законик о облигацијама и уговорима „предмет уговора може бити све што није законом забрањено и што није противно јавном поретку” (чл. 22, став 1) а посебно се спомињу: ствар, цена, радња, право, наследство (чл. 22, став 2, чл. 24. став 1, чл. 383, чл. 387. став 1). По чл. 29. „уговором се стране уговорнице, или једна од њих, могу обавезати да доцније закључе други, главни уговор (предговор)”, а по чл. 388. „ништав је уговор о продаји наследства које још није отворено.” Закон о наслеђивању СР Србије у одредбама које уређују уговор о уступању и расподели имовине за живота као „предмет уступања и расподеле означава „имовину уступичевој” и „добра која се буду затекла у заоставштини уступичевој” (чл. 108). Мађарски грађански законик од 1959. године говори о стварима као предмету уговора (§ 365. став 2) али у § 226 (чији наслов гласи „предмет и садржина уговора”) под предметом уговора подразумева обавезе из уговора: „Обавеза предвиђена у уговору може се односити на давање неке ствари у извршење одређене радње, уздржавање од раније или на неко друго понашање”. Швајцарски Законик о облигацијама има опште одредбе о објекту (предмету) уговора али поименице не наводи ствари (чл. 19. и 20). Немачки Грађански законик је такође избегао да означи ствари као могући предмет уговора а уместо о предмету говори о садржини уговора и под тим подразумева обавезе из уговора (§§ 311—315; само у § 306. говори о „објекту” и то опет у смислу престације). И о одредбама о појединим уговорима поступљено је тако и само на једном месту се говори о „предатом објекту” (§ 434). И по етиопском Грађанском законик у предмет уговора су обавезе из угово-

ра (што се види како из одредаба које говоре о појму предмета тако и из одредаба које прописују да предмет мора бити одређен, допуштен и могућ — чл. 1712, 1714, 1715). Али у одредбама о појединим врстама уговор под предметом (објектом) се подразумева и ствар (нпр. по чл. 2270. предмет уговора о купопродаји је ствар).

17. И у нашој правној литератури има присталица схватања да предмет уговора чине „права и обавезе поводом којих уговор настаје или другим речима облигационоправни однос који настаје уговором” (Живомир Борђевић у: Живомир Борђевић и Владан Станковић, Облигационо право, Општи део, Београд, 1974, стр. 170). Од стране других писаца поименице се као предмети уговора наводе: ствар (чију се својину једна страна обвезује да пренесе на другу, или коју се једна страна обвезује да преда другој на употребу, или да јој врати после употребе или чувања), неко право (стварно или тражбено), радња коју се једна страна уговорница обвезује да изврши, неко уздржавање (нечињење), имовина, наследство интелектуална добра. Најзад, неки писци уопште одбацују појам предмета и говоре о садржини уговора, као на пример Стеван Јакшић (Облигационо право, општи део, друго издање, Сарајево, 1957, стр. 128 и сл.; ипак на стр. 130. писац говори о „уговорима којима је предмет нека радња која представља кривично дело”).

18. По нашем мишљењу материја уговорног права постаје јаснија и систем појмова који је изражава усклађенији, ако се уместо предмета говори о правним дејствима уговора. Такав приступ намеће сама дефиниција уговора: сагласност воља која производи грађанскоправно дејство. А да би уговор постојао и производио жељено правно дејство, његова правна дејства морају бити одређена, што подразумева двоје. Прво мора бити прецизирана *врста правног дејства*, тј. да ли је реч о преносу права (мислимо на случај где пренос права наступа на основу самог уговора), о преузимању обавезе, о престанку или измени постојећег права односно обавезе, о настанку уговорних права односно обавеза (које тек треба извршити да би странке оствариле крајњи циљ). Ово је неопходно јер, као што се види, правна дејства уговора могу бити различита. Друго, морају бити прецизирана *само права (обавезе)* о којима је реч (који, дакле, настају на основу уговора, или се преносе, или мењају или гасе) а то се постиже на различите начине, у зависности од врсте права. Код апсолутних права мора се означити како обим и врста правне власти на објекту тако и сам објект (ствар, интелектуално добро) а код релативних се мора прецизирати да ли гласе на предају ствари (и које), на чинјење или нечинјење и у чему се састоји то понашање (као и то да ли се дужник обвезује само на одређено понашање или и на резултат). Нека права су довољно одређена употребом назива којима се уобичајено означавају а имовина и наследство су увек довољно одређени, јер је реч о *скупу* права и обавеза *одређеног* лица.

19. Имовина, наследство, субјективно право, обавеза, чинјење, нечинјење, резултат чинјења, ствар, интелектуално добро представљају тако разнорodne појаве да оне не могу образовати заједнички виши појам

„предмета уговора“. То би значило у исти ниво ставити четири по природи различите категорије: а) сама права и обавезе односно њихове скуповс (имовину и наследство); б) објекте права (ствар, сума новца, интелектуално добро); в) предмете обавеза (ствар, сума новца, резултат чињења); г) садржину права и обвеза (чињење, нечињење). Отуда и неуспех оваких дефиниција и тешкоће и нејасноће у њиховој практичној примени. Ако је ствар један од могућих „предмета уговора“ а предмет битан елемент који одређује биће уговора, могу ли предмети разних врста уговора у свему бити подударни? Може ли се рећи да ствар и сума новца представљају и предмет уговора о купопродаји (ствар и цена) и уговора о закупу (закупљена ствар и закупнина) и уговора о чувању (ствар дата на чување и награда чувару)? Ако се као предмет уговора појављује и чињење односно нечињење, шта је предмет уговора којим се неко обвезује да поправи туђу ствар, сама ствар или чињење (поправка)? Ако се као предмет уговора појављује и само субјективно право (нпр. код цесије), зашто код купопродаје предмет уговора није право својине на продајној ствари него сама та ствар?

20. Вредност иако ограничену имала би само дефиниција по којој су предмет уговора права и обавезе о којима је уговор закључен, који, дакле, на основу уговора настају или се мењају или гасе, или преносе (код купопродаје бисмо имали и посредни и непосредни предмет, при чему би посредни предмет представљало право својине на продатој ствари а непосредни би чинили право купца да тражи предају ствари и пренос својине и право продавца да тражи исплату цене). Вредност овакве дефиниције била би ограничена јер „одређеност“ овако схваћеног предмета уговора не би давала самом уговору одређеност у потребној мери, пошто се још не види врста правног дејства. Није уговор довољно одређен ако се каже да му је предмет потраживање суме од милион динара, већ се мора знати да ли је у питању настанак, престанак, пренос или гашење оваквог права,

21. Међутим, без обзира на то што би се подразумевало под предметом уговора, ако се уопште прихвати постојање предмета уговора као посебне категорије, појам објекта права у изнетом смислу мора се јасно разликовати од предмета уговора. Једно је субјективно право а друго је уговор па према томе ни њихови објекти (предмети) не могу бити исти (субјективно право, уосталом, настаје и из других правних чињења а не само из уговора, а уговор је опет само једна подврста правних послова односно аката). Извесни писци, међутим, ту разлику не истичу довољно а неки, како смо раније навели, чак појам објекта права мешају са предметом уговора (и уопште правног акта, па чак и општег правног акта), што је довело до тога да се међу објекте права убраја и оно што се сматра за предмет уговора (сама субјективна права, имовина, људске радње односно нерадње), а да се у предмете уговора убраја оно што се сматра за објекте права (ствари, интелектуална добра, људске радње односно нерадње).

— РЕЗЮМЕ —

Объекты гражданского права

Под объектами субъективного гражданского права подразумеваются блага, над которыми осуществляется непосредственная юридическая власть, а с которой обязательства пассивных субъектов не находятся в корреляционных отношениях. Существует четыре вида благ: вещи, являющиеся объектами вещного права, блага неотделимые от личности гражданина (как честь, неприкосновенность личности, личный и семейный мир, свободы, интеллектуальные блага, являющиеся продуктом творческой деятельности человека, а в семейном праве сама личность гражданина, когда речь идет о каком-либо из семейных прав (например, право воспитания детей, право применения воспитательных мер.) Последнюю из мер многие оспаривают, выдвигая доводы, что в современных правах, в отличие от робовладельческих, гражданин может быть только субъектом и ни в коем случае объектом права. Автор не присоединяется к такому взгляду. Он находит, что принципиальное согласие с тем, что гражданин является объектом права, вообще не означает, что им можно располагать в юридических актах (так как часто понятие объекта права не сходится с понятием предмета договора). Над гражданином нельзя иметь права, допускающие нарушение неприкосновенности личности, над ним можно иметь только точно определенные права, установленные как раз в интересах самой личности объекта.

Объекты, по мнению автора, располагают лишь абсолютными правами, при чем всеми. Относительные права не имеют объектов, так как они находятся в корреляционных отношениях с обязанностями должника: на основании их лицо, располагающее юридическим титулом, вправе затребовать от другого лица выполнение соответствующих действий и в этом заключается их сущность. Вне их обязательственное право не имеет никакого смысла и не производит никакого действия. Объект права в относительных отношениях означал бы согласие с тем, что и человеческие действия или же воздержание от действий являются объектами, а понятый в таком смысле объект относительного права фактически бы был тождественен обязательствам другой стороны и не имел бы никакого специфического значения. В то же время, он бы приводил к выводу, по которому право собственности (а это также действительно для всех абсолютных прав) имеет два и к тому же совершенно различных объекта (вещь и обязательство третьего лица воздерживаться от действий), что является неприемлимым своей нелогичностью.

Объект права, как выше сказано, следует отличать с одной стороны от объектов гражданско-правовых отношений, а с другой стороны от предмета договора, что часто упускается из вида и в качестве объекта права упоминается и то, что фактически представляет предмет договора.

SUMMARY

The Objects of Civil Laws a Summary

The writer understands the term object of subjective civil law as those legal properties over which direct legal power may be exercised, and with which the liabilities (obligations) of the passive subject is not in any correlative relation. There are four types of such legal properties: things (movable objects), these are objects of real (estate) rights; personal properties, which are the objects of personal rights (the right to self-esteem (honor), the right to physical integrity, the right to personal peace and quiet, and the right to peace and quiet in the family, the right to freedom) intellectual property, which is the object of intellectual rights. and in law dealing with domestic relations, man's own person in the case of certain rights pertaining of the family (for example, the right to raise children, and exercise educational measures). This last point is the subject of dispute, and many critics point out that the difference between current law and the laws of earlier times is in the fact that man (the person) can only be the subject of law and not the object (slavery). The writer does not accept this point of view. He states that the principal acceptance that man (the person) can be the object of law does not in any case mean that he can be disposed of in legal business transactions (as the concept of the object of law is not identical with the concept of the subject of a contract), nor that right to violation of physical integrity of the person may be exercised; the rights in question are only certain ones inspired by the very interests of the object.

According to the writer, these objects have all absolute rights, only. Relative rights do not have any objects, since they are in a correlative relation with the obligations of the debtor: on the basis of these, the title holder may insist on certain behaviour of the debtor, which constitutes their essence; apart from that, obligation law does not have any sense nor scope. The object of law in relative relations would mean an acceptance that human activity or inactivity are also objects; an object understood in that sense of the term would in fact be identical with the obligation of the other party and would therefore have no specific meaning. At the same time, it would lead to the conclusion that the right of ownership (that stands for all absolute rights) has two completely heterogeneous objects (the thing and the obligation of all third parties to inactivity) which is an unacceptable construction because it is not logical.

The object of law in the above outlined sense must be distinguished from the object of civil legal relations on the one hand, and from the object of the contract on the other hand, which is frequently not taken into account, so that the object of law is taken for what is really the object of a contract.

RÉSUMÉ

Les objets des droits civils

Par l'expression les objets des droits civils l'auteur entend les biens juridiques sur lesquels existe le pouvoir juridique direct, avec lequel l'obligation des sujets passifs n'est pas en rapport corrélatif. Il y a quatre sortes de tels biens juridiques, à savoir, les choses qui sont objets des droits réels; les biens personnels qui sont objets des droits de la personne (les droits à l'honneur, à l'intégrité corporelle, à la paix personnelle et familiale, à la liberté); les biens intellectuels, qui sont objets des droits intellectuels; et, dans le droit familial, la personne même de l'homme quand certains droits familiaux sont en question (par exemple le droit à l'éducation des enfants et à l'application des mesures d'éducation). Plusieurs auteurs contestent cette dernière sorte de biens juridiques, en soulignant que dans les droits contemporains à la différence du droit esclavagiste l'homme peut être seulement sujet et nullement objet des droits. L'auteur n'adopte pas ce point de vue. Selon son opinion, la reconnaissance en principe que l'homme est objet des droits en général, ne signifie pas qu'on peut disposer de celui-ci dans les affaires juridiques (parce que la notion de l'objet des droits ne coïncide pas avec la notion de la matière du contrat), de même on ne peut pas avoir des droits sur l'homme qui autorisent de porter atteinte à l'intégrité corporelle, mais seulement les droits déterminés avec précision qui sont inspirés justement par les intérêts de la personne de l'objet.

Les objets, selon l'auteur, ont seulement des droits absolus et, de plus, tous les droits absolus. Les droits relatifs n'ont pas d'objets, parce qu'ils sont en rapport corrélatif avec l'obligation du débiteur; en vertu de ces droits le titulaire peut demander le comportement déterminé de la personne obligée, et c'est en cela que se trouve leur essence, en dehors de cela le droit des obligations n'a absolument pas de sens et aucune portée. L'objet des droits dans les rapports relatifs signifierait la reconnaissance que même les actions humaines c'est-à-dire les inactions sont les objets et l'objet ainsi conçu du droit relatif ne coïnciderait pas en réalité avec l'obligation de l'autre partie et il n'aurait aucune signification spécifique. En même temps il aboutirait à la conclusion que le droit de propriété (ce qui est de manière appropriée valable pour tous les droits absolus) a deux objets qui sont, de plus, entièrement hétérogènes (la chose et l'obligation de toutes les tierces personnes de s'abstenir d'agir), ce qui est une construction insoutenable parce qu'elle est illogique.

L'objet des droits dans le sens exposé doit être, d'une part, distingué de l'objet du rapport de droit civil et, d'autre part, de l'objet du contrat, ce que du reste on manque souvent d'avoir en vue, de sorte que comme objet des droits on signale aussi ce qui en réalité représente l'objet du contrat.